

Enheten för social utveckling
Malin Björke

Stockholmsenkäten Stockholms län 2020

Stockholmsenkäten är en enkätundersökning med frågor som rör ungdomars alkohol- och drogvanor, brott och trygghet, skol- och fritidsvanor, psykiska hälsa, föräldrarelationer med mera. Undersökningen genomförs vartannat år och riktar sig till elever som går i grundskolans årskurs 9 och gymnasiet år 2.

Syftet är att ge underlag till beslut och planering av exempelvis brotts- och drogförebyggande insatser samt att

- kartlägga elevernas drogvanor, brottsvanor, trygghet, hälsa med mera
- ge underlag för forskning och utveckling
- mobilisera elever, skolpersonal och föräldrar i det förebyggande arbetet.

Stockholmsenkäten är framtagen av Stockholms stad. Sedan början av 2000-talet har många andra kommuner i länet också valt att genomföra undersökningen. Kommunerna finansierar respektive datainsamling och Länsstyrelsen genomför kommunjämförande sammanställningar.

I många kommuner är det obligatoriskt för kommunala skolor att delta i undersökningen medan fristående skolor uppmuntras att delta.

Resultat 2020

Den senaste Stockholmsenkäten genomfördes våren 2020 i 23 av länets kommuner (alla utom Huddinge, Norrtälje och Österåker). Mer än 24 000 ungdomar i 355 skolor besvarade enkäten. 73 procent av eleverna i de medverkande skolorna deltog i undersökningen.

Varje deltagande kommun analyserar och sprider sina resultat och det är i kommunerna den bästa kunskapen finns om lokal utveckling. Kommunerna har också kunskap om sin egen svarsfrekvens och eventuella bortfall i årets enkätundersökning, något som kan påverka kommunala resultat.

Nedan följer ett urval av årets länsgemensamma resultat. I vissa fall har vi valt att presentera inte bara årets resultat, utan också trender över tid. Dessa trender bör läsas med försiktighet, då antalet kommuner som deltagit i undersökningen varierat över tid och slutliga bortfallsanalyser inte är genomförda.

Datum
2020-09-09

Ungdomar som röker blir färre – men de som snusar blir fler

Sett över tid har rökning bland unga minskat i länet, liksom i riket som helhet. Utvecklingen tycks dock ha stagnerat för killarna i årskurs 9. I årets undersökning uppgav 8 procent av killarna och 11 procent av tjejerna i årskurs 9 att de röker dagligen eller ibland. Motsvarande siffror för elever i gymnasiets år 2 är 17 respektive 23 procent.

Andelen elever som snusar har ökat i en majoritet av kommunerna, särskilt bland tjejer. Att snusa är fortsatt vanligast bland killar, men skillnaderna mellan könen har minskat. I årskurs 9 anger 15 procent av killarna och 4 procent av tjejerna att de snusar. I gymnasiets år 2 snusar en av fyra killar och en av tio tjejer. I 2018 års undersökning uppgav 9 procent av killarna och 1 procent av tjejerna i årskurs 9, samt 19 procent av killarna och 2 procent av tjejerna i gymnasiets år 2, att de snusade.

Tillgängligheten till tobak är fortsatt hög. 45 procent av killarna och 33 procent av tjejerna i årskurs 9 som röker eller snusar köper sin tobak själv i butik eller kiosk. Det trots att det är förbjudet att sälja tobak till personer under 18 år.

Lika många killar som tjejer uppger att de får röka för sina föräldrar, 2 procent i årskurs 9 och 6 procent i gymnasiets år 2. Betydligt fler killar uppger dock att de får snusa för sina föräldrar jämfört med tjejer.

Fortsatt minskad alkoholkonsumtion i gymnasiets år 2

Under 2000-talet har alkoholkonsumtionen bland ungdomar i Sverige minskat. Länet utveckling vad gäller alkoholkonsumtion liknar den som syns nationellt i motsvarande årskurser, där alkoholkonsumtionen fortsätter att minska i årskurs 2 på gymnasiet, men tycks ha bromsat in och stabiliserats i årskurs 9.

En majoritet av eleverna i årskurs 9 uppger att de inte dricker alkohol: 64 procent av killarna och 58 procent av tjejerna. Samtidigt uppger 11 procent av killarna och 12 procent av tjejerna att de en gång i månaden eller oftare storkonsumerar alkohol.¹

I gymnasiets år 2 uppger ungefär var tredje elev att de inte dricker alkohol, medan andelen som uppger att de storkonsumerar alkohol är något mindre: 27 procent av killarna och 25 procent av tjejerna.

Fler unga i länet använder narkotika jämfört med riket som helhet

Det är fler killar än tjejer som använt narkotika. Cannabis är det i särklass vanligaste preparatet, både i årskurs 9 och i årskurs 2 på gymnasiet.

¹ Storkonsument – konsumerar minst en gång i månaden alkohol motsvarande 18 cl sprit eller en helflaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/läsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl.

Datum
2020-09-09

I årskurs 9 uppger 14 procent av killarna och 10 procent av tjejerna att de någon gång använt narkotika. 6 procent av killarna och 4 procent av tjejerna har använt narkotika den senaste 4-veckorsperioden. Det är en tendens till ökning jämfört med tidigare års mätningar, även om andelen varierat från mätning till mätning.

I gymnasiets år 2 uppger 29 procent av killarna och 22 procent av tjejerna att de någon gång använt narkotika. 10 procent av killarna och 6 procent av tjejerna uppger att de har använt narkotika den senaste 4-veckorsperioden. Andelen som använt narkotika i gymnasiets år 2 är i nivå med tidigare års mätningar.

Tillgängligheten till narkotika är hög i länet. Av eleverna i årskurs 9 som inte har använt narkotika uppger 30 procent av killarna och 27 procent av tjejerna att de har haft möjlighet att prova. För år 2 i gymnasiet är motsvarande siffror 44 procent för killarna och 41 procent för tjejerna. Det är en ökning sedan 2018.

I jämförelse med riket som helhet är andelen som någon gång använt narkotika, både i årskurs 9 och i gymnasiets år 2, betydligt högre i länet. I resultat från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysnings (CAN) nationella undersökning ”Skolelevers drogvanor”² från 2019 framkommer att 7 procent av eleverna i årskurs 9 och 16 procent i gymnasiets år 2 någon gång har använt narkotika.

Betydligt fler killar än tjejer har satsat pengar på spel

Andelen killar som uppger att de satsat pengar på spel de senaste tolv månaderna är betydligt fler än andelen tjejer i båda årskurserna. Skillnaderna mellan könen tycks också öka över tid då andelen tjejer som uppger att de satsat pengar på spel minskat över tid, medan samma mönster inte går att utläsa för killar.

I båda årskurserna har drygt 20 procent av killarna och 3 procent av tjejerna satsat pengar på spel de senaste tolv månaderna.

Andelen killar som uppger att de haft problem av sitt spelande tycks öka något över tid, särskilt sett till killarna i årskurs 9.³ Av killarna som har satsat pengar på spel de senaste tolv månaderna har 36 procent i årskurs 9 och 31 procent i gymnasiets år 2 uppgett problem av sitt spelande.

Fler ungdomar uppger att de har snattat

Andelen självdeklarerade brott, det vill säga brott som eleverna själva uppger att de har begått, har varit oförändrad eller minskat de senaste mätningarna. I årets

² CAN, Skolelevers drogvanor, www.can.se

³ Problem av spelande – att minst en gång under de senaste 12 månaderna ha försökt minska sitt spelande, känt sig rastlös eller irriterad om man inte kunnat spela eller ha ljugit om hur mycket man spelat.

Datum
2020-09-09

undersökning uppger dock fler killar och tjejer, både i årskurs 9 och i gymnasiets år 2, att de har snattat. Ökningen är störst bland tjejer, vilket har lett till minskade skillnader mellan könen i andel som snattat, ungefär 23 procent i årskurs 9 och 17 procent i gymnasiets år 2, oavsett kön.

Skillnaderna i brottslighet mellan killar och tjejer är annars stora, särskilt när det gäller allvarliga och strategiska brott, där killarna är kraftigt överrepresenterade. Strategiska brott är brott som med större sannolikhet leder till utveckling av kriminell karriär senare i livet. Bland annat bilstöld och personrån tillhör denna brottskategori.

Precis som i tidigare års mätningar visar resultaten att det är vanligare att elever i årskurs 9 begår brott än elever i år 2 på gymnasiet.

Var tionde elev i årskurs 9 har utsatts för allvarliga hot

Fler killar än tjejer uppger att de känner sig trygga om de går ut sent en kväll i området där de bor. Av killarna uppger 81 procent i årskurs 9 och 83 procent i gymnasiets år 2 att de känner sig ganska eller mycket trygga kvällstid. Bland tjejerna är motsvarande siffror 63 respektive 67 procent.

Den självdeklarerade utsattheten för rån och misshandel har ökat något i jämförelse med undersökningen 2018. 7 procent av killarna och 4 procent av tjejerna, i båda årskurserna, uppger att de har blivit rånade de senaste tolv månaderna. Ungefär var tionde elev i årskurs 9 (13 procent av killarna och 10 procent av tjejerna) uppger att de har utsatts för allvarliga hot det senaste året.

Fler tjejer än killar uppger att de blivit tvingade till sex: 5 procent av tjejerna i årskurs 9 och 7 procent av tjejerna i gymnasiets år 2. Motsvarande siffra för killar är 2 procent i båda årskurserna. Dessa resultat liknar de som framkommer i den Nationella trygghetsundersökningen⁴ som riktar sig till åldrarna 16–84 år och som genomförs av Brottsförebyggande rådet. I Stockholmsenkäten 2020 uppger 12 procent av tjejerna i gymnasiets år 2 att de valde att polisanmäla händelsen.

Fler tjejer än killar mår psykiskt dåligt

De flesta ungdomarna i länets kommuner tycker ofta att det är riktigt härligt att leva – det uppger 68 procent av killarna och 59 procent av tjejerna i årskurs 9 och i stort sett lika många killar och tjejer i gymnasiets år 2.

Samtidigt uppger 18 procent av killarna och 42 procent av tjejerna i årskurs 9 att de ofta känner sig ledsna och deppiga utan att veta varför. I gymnasiets år 2 är det 20 procent av killarna och 40 procent av tjejerna som känner sig ledsna och deppiga. En stor grupp, majoriteten tjejer, anger även att de lider av huvudvärk,

⁴ <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html>

Datum
2020-09-09

dålig aptit och nervös mage. Liknande resultat har också kunnat ses i nationella undersökningar genomförda av exempelvis Folkhälsomyndigheten.⁵

Sammantaget visar resultaten av elevernas svar på frågor om upplevd psykisk hälsa ingen större skillnad mellan årskurserna. Däremot syns en tydlig skillnad mellan könen där tjejer generellt sett skattar en sämre psykisk hälsa än killar.

Sett över tid tycks en allt större andel både killar och tjejer i flera av länets kommuner skatta en sämre psykisk hälsa. Exempelvis var det år 2012 9 procent av killarna och 21 procent av tjejerna i gymnasiets år 2 som ofta kände att de inget duger till. I årets mätning är motsvarande siffror 14 procent av killarna och 31 procent av tjejerna.

De flesta trivs i skolan och färre skolkar än tidigare

I 2020 års mätning uppger 90 procent av killarna och 84 procent av tjejerna i årskurs 9 att de trivs i skolan. I gymnasiets år 2 trivs cirka 90 procent av eleverna, både killar och tjejer. 4 procent av killarna och 6 procent av tjejerna i årskurs 9 har skolkat fyra dagar eller mer det senaste läsåret. I gymnasiets år 2 skolkar en något större andel av eleverna, 7 respektive 8 procent. Sett över tid tycks skolkandet ha minskat något.

Fler tjejer än killar uppger att de utsatts för mobbning i skolan: 23 procent av tjejerna jämfört med 14 procent av killarna i årskurs 9. Av dessa har ungefär en tredjedel utsatts för mobbning eller trakasserier två gånger i månaden eller oftare. När det gäller vilka som utför mobbningen är förhållandet det omvända – 14 procent av killarna och 8 procent av tjejerna uppger att de mobbat andra i skolan under läsåret. För gymnasiets år 2 är mönstret liknande, men på lägre nivåer. Ungefär 70 procent i årskurs 9 och drygt 75 procent i gymnasiets år 2 uppger att vuxna ingriper vid mobbning eller trakasserier.

66 procent av länets killar och 60 procent av tjejerna i årskurs 9 deltar ofta eller ibland i ledarledda fritidsaktiviteter och träningar. I gymnasiets år 2 deltar 58 procent av killarna och 52 procent av tjejerna. Det är betydande skillnader i föreningsaktivitet mellan killar och tjejer inom flera kommuner men också mellan länets kommuner.

Majoriteten av ungdomarna uppger en stark anknytning till föräldrarna

Merparten av ungdomarna som besvarat Stockholmsenkäten uppger att deras föräldrar vet var de är på fritiden och med vem eller vilka. Över tid syns en liten ökning i andelen elever som uppger att deras föräldrar vet var de är när de är ute på kvällarna. Något fler tjejer än killar uppger att föräldrarna har koll på dem, i såväl årskurs 9 som i gymnasiets år 2.

⁵ Skolbarns hälsovanor: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/skolbarnshalsovanor>

Datum
2020-09-09

I båda årskurserna uppger majoriteten av ungdomarna att de har en stark anknytning till sina föräldrar. Med stark anknytning menas till exempel att den unga personen känner att hen kan be sina föräldrar eller vårdnadshavare om hjälp vid personliga problem, vilket 77 procent i årskurs 9 och 80 procent i gymnasiet år 2 uppger. Med stark anknytning menas även att den unga bryr sig om vad föräldrarna säger. Det uppger 86 procent i årskurs 9 respektive 88 procent i gymnasiet år 2 att de gör.

Ungefär en av tio i båda årskurserna får svag uppmärksamhet från sina föräldrar eller vårdnadshavare, vilket innebär att de uppger att de inte blir sedda, uppmuntrade eller bekräftade när de gör något bra.

En parameter som mäts i Stockholmsenkäten är om ungdomar upplever inkonsekvens från en förälder eller vårdnadshavare. Det kan till exempel innebära hot för något som den unga har gjort eller att förälderns humör styr hur den agerar mot den unga eller att den unga inte vet hur föräldern ska reagera på något den gjort som ogillas. Knappt hälften av ungdomarna, 49 procent i årskurs 9 och 46 procent i gymnasiet år 2, uppger att förälderns humör styr hur den agerar mot den unga.

Extrafrågor om sexuella trakasserier och våld i ungas relationer

Utöver (de traditionella) frågorna i Stockholmsenkäten har några av länets kommuner valt att ställa extrafrågor som handlar om sexuella trakasserier och våld i ungas relationer. Resultaten är en sammanvägning av de kommuner som har ställt respektive fråga.

Drygt var tredje tjej och ungefär var tionde kille uppger att de utsatts för sexuella trakasserier i både i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Sex⁶ kommuner har valt att ställa frågan och resultaten dem emellan är snarlika.

Ungefär var tionde elev i såväl årskurs 9 och gymnasiet år 2 uppger att de utsatts för någon typ av våld, hot eller kränkning av någon de har varit ihop med eller intresserad av. Andelen tjejer är något högre än andelen killar. Frågan har ställts i fem⁷ kommuner.

⁶ Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Upplands Väsby, Vallentuna, Vaxholm

⁷ Järfälla, Nacka, Sigtuna, Sollentuna, Vallentuna